

ENQUETE

VELFÆRDSEGOISTER?

SUSANNE HØJLUND

Jeg skulle selv medbringe Panodiler, stod der i brevet fra hospitalet. Og jeg måtte ikke tage hjem efter den ambulante operation uden at have en pårørende til at køre mig de mange kilometer. For operationen skulle foregå langt væk, på det hospital, hvor lige netop den slags ekspertise var samlet. Min mand var ikke hjemme, så en bekendt, der var på efterløn, trådte til. Og hvad skulle jeg have gjort uden? Med smerter og utilsigtet blødning og ingen i huset var hendes hjælp altafgørende. Kort tid efter stod jeg med en 85-årig mor på en skadestue en mørk og kold aften. Hun kunne ikke stå på sine ben efter et fald, var blevet undersøgt, men da der ikke var noget brækket, blev hun udskrevet. Udskrevet til sin lejlighed med trapper, hvor hun bor alene – kl. 23 om aftenen. Begge gange blev jeg lidt anfægtet: Jeg havde forventet noget andet – lidt mere omtanke, lidt mere hjælp, nogen, som lige gav sig tid til at sikre, at alt var OK. Jeg fik en fornemmelse af, at vores velfærdssamfund var ved at forandre sig, sikkerhedsnettet blevet mindre. I dag skal man selv tage hovedpuden med, når man skal føde, og man forventes at tage hjem to timer efter fødslen. Da jeg fødte, var jeg på en klinik, hvor der var forældreundervisning, mad og ammfællesskab en hel uge i træk og tilmed fri hovedpude. Det var dengang, man kunne studere, hvad man ville, og først afleverede speciale, når man var færdig. Hvad er der egentlig sket?

Det tog fart omkring 1987, hvor Margaret Thatcher udtalte de berømte ord: „There is no such thing as society.“ Der er staten og individet, fastslog hun. Der er ingen derude, man skal forvente, vil løse ens problemer – man må bare håbe, at man har familie eller naboer, som træder til. I Danmark fulgte Anders Fogh efter i 1993, da han i sin bog *Fra Socialstat til minimalstat* erklærede, at danskerne var blevet „statsslaver“, dvs. slaver af velfærdsstaten: „Slavenaturen har sat sig dybe spor i danskernes tankegang. Det frie menneske tænker: Hvad kan jeg selv gøre for at løse den og den opgave? Statsslaven tænker: Hvad kan staten gøre for at løse opgaven?“ skriver han i bogen. Han ønskede danskerne friset fra socialstaten

(læs: velfærdsstaten) og i stedet motiveret af markedsøkonomien. Da han år senere blev statsminister, tog han fat på at opdrage borgerne til denne vision. Han sad blandt andet selv for bordenden af Globaliseringsrådet, som i 2005/06 holdt ti møder og udgav en lang række ideologiske skrifter, hvor ord som innovation, effektivisering, privatisering, konkurrenceevne, fremgang, vækst, fornyelse og global økonomi blev brugt igen og igen. Danskerne skulle lære at se sig selv som forbrugsborgere frem for velfærdsborgere. Historien derefter kender vi: „Fratanke-til-faktura“-sloganet, bonuskarakterer til de dygtige og de hurtige unge. Konkurrencestat, forbrugsideologi og enhver-er-sin-egen-lykkes smed.

Løbende har vi debatteret, hvorvidt det skattefinansierede sikkerhedsnet, vi kalder velfærd, påvirker menneskers virketrang. Bliver man passiv af at få dagpenge og førtidspension? Er SU en sovepude? Behøver vi uddele børnepenge til alt og alle? Bekymringen er, at velfærdsstaten producerer tryghedsnarkomaner, der kun er optaget af at få mest muligt ud af den fælles kasse. At folk glemmer at hjælpe sig selv og hinanden, når staten træder til i alle situationer. At for mange nyder uden at yde. Der følger nemlig en mistænkeliggørelse med, når velfærdsstaten skal tales ned: Robert er doven, efterlønnere er egoistiske, og SU er cafépenge. I konkurrencestaten er solidariteten truet og alle, der får penge fra den fælles kasse er under mistanke for at ville ødelægge det for de andre.

En ny gruppe er kommet i søgelyset i denne egoismeretorik: de unge, der hellere vil træne og drikke latte end at få børn. Knald for Danmark! Sådan hed et nyligt tv-program, der udstillede de fødedygtige som egoister, der prioriterer sig selv frem for at få familie. Og det går ud over velfærden, var budskabet. For befolkningspyramiden er blevet usund, der fødes for få børn, i politikersprog: for få skattebetalere. Målet er flest muligt ind i skattepuljen hurtigst muligt, og der skal de blive længst muligt. Og det går egentligt ret godt. Danmark er i top fem, både når det gælder kvinder på arbejdsmarkedet, ældre i arbejde og antal mennesker mellem 15 og 65 på arbejdsmarkedet. Som nævnt fylder danske kvinder godt i statistikken. Siden 1960 er deres andel af arbejdsstyrken fordoblet, og der er få steder i verden, hvor kvinder arbejder så meget uden for hjemmet. Kvinders deltagelse går så godt, at de nu for første gang i historien er højere uddannede end mænd. I 2013 havde 44 procent af de 35-årige kvinder fuldført en videregående uddannelse, mens det kun gjaldt 31 procent af mændene. I takt med denne udvikling er kvindens alder ved første barn steget, fra i 1960 at være 23 er den i 2014 lidt over 29. Imens er fødselstallet naturligt nok faldet.

Så de unge, som beskyldes for ikke at føde børn nok til staten, gør egentlig blot det, de er blevet bedt om. De er ramt af konkurrencestaten: De skal hele tiden skynde sig videre, ind på ungdomsuddannelse eller universitet, inden de fjumrer for meget, afslutte uddannelsen med lydlig fremdrift og til normeret tid,

få sig et arbejde, inden de er blevet langtidsledige. Den generation har travlt, rigtig travlt. Og den bliver hele tiden præsenteret for nye krav, nye deadlines, nye trusselscenarier. Egoisme eller bare de nye „statsslaver“?

Hvis man går bag om politik, retorik, staten og de store linjer og i stedet ser på, hvad folk faktisk gør, er de sjældent så egoistiske, som de fremstilles i medierne. Langt de fleste arbejdsløse vil gerne arbejde – og nej, efterlønnere går ikke nødvendigvis på efterløn for at spille golf i Syden og komme væk fra deres børn. Rigtig mange gør det faktisk for at hjælpe dem. Jeg kender mennesker, der er gået på efterløn for at kunne træde til i de voksne børns travle liv og for at kunne tage sig af børnebørnene ved sygdom. Jeg kender efterlønnere, der har valgt at overlade arbejdspladsen til en anden for at hjælpe med pasning af en handicappet søn, og bedsteforældre, der vælger at flytte tættere på børnene for at kunne være der, når det gælder, for at kunne give tid til dem, der har for lidt af den, hjælpe den skilsmisseramte, den sorgramte eller den stressramte. Og som samtidig passer deres 80-årige forældre, køber ind og gør rent. Og jeg kender travle 60-årige, der både passer egen karriere og samtidig hjælper i begge ender af generationspyramiden. Og nej, det er ikke kun den nære familie, som danskerne er solidariske med. Der er et civilsamfund derude, der gerne vil hjælpe, både ved brandkatastrofer, oversvømmelser og flygtningestrømme.

Jeg savner en debat om de store ressourcer, der ligger imellem mennesker. En bevidsthed om generationernes betydning for hinanden, ikke kun som skattebetalere, men som omsorgsgivere. En mere positiv tilgang til velfærd som en kulturel, mellemmenneskelig værdi, en tilgang, hvor alder ikke betyder byrde, og hvor ekstra tid er en ressource, uanset om den er frivilligt opnået eller tvunget af arbejdsløshed. Vi lever nemlig ikke kun i en velfærdsstat og som del af en global markedsøkonomi. Vi er også mennesker i et samfund, hvor det ikke er pengene, men tiden, omsorgen, bekymringen, værdierne, der omfordeles. Velfærd handler om at fare vel gennem livet og kunne overkomme alle de sårbare situationer, man uvægerligt støder ind i – som nyfødt eller gammel, syg eller handicappet, stressramt eller arbejdsløs. Vi kan alle have brug for hjælp til at takle den midlertidige eller den permanente skrøbelighed og de situationer og overgange, hvor statens regelsæt eller den afmålte hjemmepleje ikke slår til.

Men inden vi overlader velfærdsscenen til de frivillige, efterløunnerne og bedsteforældrene, har vi brug for at stoppe op og reflektere. Vi har brug for analyser, der undersøger, hvad der sker med velfærdssamfundet, når staten forandrer sig, og solidaritet afløses af konkurrence og selvstændighedskultur. En diskussion af, hvordan den offentlige debat har konsekvenser, og hvad sker der med familiedrømmene, når konkurrencestat og fremdriftsreform både bliver økonomisk virkelighed og en del af selvforståelsen. Og ikke mindst en debat om,

hvem der hjælper dem, der ikke har bedsteforældre, søskende, naboer og gode venner, der kan træde til, når sygehusdøren er lukket. Hvilke nye former for ulighed bliver produceret? Vi trænger til at genoplive diskussionerne om forholdet mellem velfærdsstat, velfærdssamfund og marked. For de tre hænger sammen. Vi kan ikke nøjes med en stat og et marked – og ellers overlade alt det „bløde“ til privat initiativ. Vi har brug for en ny debat, der anerkender velfærd som en vigtig kulturel værdi, som genererer hjælpsomme og solidariske mennesker, ikke blot velfærdsegoister. En tænkning og en politik, der kan give rammer for velfærd. Rammer, der både kan tillade sygeplejersken frihed til dømmekraft – måske at kunne give lidt ekstra af sin tid, og muligheder for de mange, der gerne vil gøre en indsats for de andre uden nødvendigvis at blive trukket i dagpenge. Kort sagt politiske visioner, der kan få velfærdssamfundet til at blomstre. Så de unge får tid, lyst og mod til at få børn igen.